पार्व॰ ३ अद्य कर्तव्ये श्राद्धे भवंतो मया निमंत्रिताः निमंत्रितास्मः पुनः पूगी फलादिकमादाय अ
मुक गोत्राणां अस्मत्माता मह प्रपितामह वृद्ध प्रपितामहानां अमुकामुक शर्मणां वसुरुद्रा
दित्य स्वरूपाणां सपत्नीकानां स्थाने अद्य कर्तव्ये श्राद्धे भवंतो मया निमंत्रिताः निमंत्रिताः
निमंत्रितास्मः अक्रोधनै रिति पठेत् सव्यं वैश्व दैविक ब्राह्मणाः आगं तवः सुखा गतं
पाद प्रक्षालनं नमोस्त्वनंताये ति विप्र पादोदक क्लिं नाया व तिष्ठ ति मेदिनी तावत्पु
ष्कर पात्रेषु पिबं ति पितरो जलं इति पठित्वा अथ पादार्घः साक्षत गंध पुष्प यव जल
पूर्णं अर्घ पात्र मादाय पित्रादित्रय माता महादित्रय श्राद्ध संबंधि नः पुरूरवाद्र्वसं
ज्ञकाः विश्वे देवाः एष पादार्घो विश्वे देवाः प्रीयंतां वो नमः ततस्सहस्त्र शीर्षे ति मंत्रे ५ ॥ ३

. . . चालगयपुष्पचान्. . .

पार्व. णगंधपुष्पाक्षतादिभिः पूजयेत् समस्तसंपत्समवाप्ति हेतवः समुत्थितापत्कलधूमकेतवः
४ अपार संसार समुद्र सेतवः पुनंतु मां ब्राह्मण पादरेणवः विप्रौघ दर्शनात्क्षिप्रं क्षीयंते पा
पराशयः दर्शनामंगलावाप्तिरर्चनादच्युतं परम् इति स्तुत्वा प्रणमेत् पितृब्राह्मणाः आगंत
वः सुस्वागतं अपसव्यं पादप्रक्षालनं यत्फलं कपिलादाने इति पठित्वा साक्षतगंधपुष्पकु
शतिलजलपूर्णं अर्घपात्रमादाय पादार्घपात्रं करणं अमुक गोत्रां अस्मत्पितृपितामह प्र
पितामहाः अमुकामुक शर्माणः वसुरुद्रादित्य स्वरूपाः सपत्नीकाः एष पादार्घे स्वधाविभज्ययु
ष्मभ्यं स्वधा अमुकगोत्रा अस्मन्मातामह प्रमातामह वृद्ध प्रमातामहाः अमुकामुकशर्माणः
वसुरुद्रादित्यस्वरूपाः सपत्नीकाः एष पादार्घे स्वधा विभज्ययुष्मभ्यं स्वधा सव्येनाचम्य अपसव्यं ४

172

पा

173

र्द्धे. मनः सहस्त्र शीर्षेति पूजनं पूर्ववत् स्तुत्वा प्रणमेत् सव्यम् पितृ ब्राह्मणाः इद मासन मास्यतां आ
५ स्येएवं माता मह ब्राह्मणाः इद मासनं आस्यतां आस्ये सव्यं ततः कर्म्म पात्र स्थापन कर्म्म पात्रस्या
सनम् आसने पात्रं पात्रे कुश पवित्र करणं पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितु र्वः प्रसव ऽउत्पुनाम्यच्छि द्रे
णपवित्रेण सूर्य्य स्य रश्मिभिः इत्यनेन मंत्रेण शन्नो देवी रिति जलम् शन्नो देवीरभिष्टय आपो भवंतु
पीतये शंयो रभिस्रवंतुनः यवोसि यव यास्म द्वेषो यवया रातीरिति यवान् यवोसि यव यास्म द्वे
षोयव या रातीर्दिवेत्वा न्तरिक्षा यत्वा पृथिव्यै त्वा शुधंता ल्लोकाः पितृ षदनाः पितृ षदनमसि ति
लोसिति तिलं तिलोसि सोम देवत्यो गोसवो देव निर्म्मितः प्रत्न मद्भिः प्रक्तः स्वधया पितृंल्लोका
न्प्रीणाहि नः स्वाहा गंध पुष्पं चतूर्ष्णीं कर्म्म पात्रं सम्पन्नं सुसंपन्नं सम्पूर्णं सुसंपूर्णमस्तु प्राणा यामाः ५

पार्व॰ पुंडरीकाक्षस्मरणं कृतांजलिः सप्तव्याधा दशार्णेषु मृगाः कालिंजरे गिरौ चक्रवाकाः शरद्वी
६ पे हंसाः सरसि मानसे तेपि जाताः कुरुक्षेत्रे ब्राह्मणा वेदपारगाः प्रस्थिता दीर्घमध्वानं यूयं किमवसीद
य अपसव्यं पंचकोशं गयाक्षेत्रं क्रोशमेकं गयाशिरः यत्र यत्र स्मरिष्यामि पितॄणां दत्तमक्षयम्
श्राद्धारंभे गयां ध्यात्वा देवं गदाधरं स्वान्पितॄन्मनसा ध्यात्वा ततः श्राद्धं समारभेत् अथ दिग्बंध
नं तिलान्वितमोदकमादाय अग्निष्वात्ताः पितृगणाः प्राचीं रक्षंतु मे दिशं पूर्वे तथा बर्हिषद
:पांतु याम्यां ये पितरः स्थिताः द॰ प्रतीचीमाज्यपास्तद्वदुदीचीमपि सोमपाः उ॰ ऊर्ध्वं चैवार्यमा
रक्षेत्कव्यवाडनलोप्यधः अरक्षोभूतपिशाचेभ्यस्तथैवासुरदूषकः सर्वतश्चाधिपस्तेषां यमो
रक्षां करोतु मे इति तांश्च रक्षंस्त्वसुरान् दर्भा रक्षंतु राक्षसान् पंक्तिं वै श्रोत्रियो रक्षेदतिथिः सर्वरक्षकः ६

174

पार्व त्वं वनेभ्यः इति मंत्रेण दक्षिण कटि प्रदेशे नीवी बंधनं म त्वं वनेभ्य स्त्व मोषधीभ्य स्त्वं नृणां नृपतेजा
७ यते मुचिरिति सर्व्वं ततः प्रतिज्ञा करणे कर्म्म पात्र जल मादाय अद्ये हेत्यादि मास पक्षा द्युल्लि
ख्य अमुक गोत्रोऽमुक शर्म्मा हं पितरः प्रधान देवता विश्वे देवा अंग देवताः ततोऽपसव्यं अ
मुक गोत्राणामस्मत् पितृ पिता मह प्रपिता महानां अमुका मुक शर्म्मणां अस्मन्माता मह प्रमाता मह
वृद्ध प्रमाता महानां अमकामुक शर्म्मणां वसु रुद्रादित्य स्वरूपाणां सपत्नीकानां विश्वे देवपूर्वकं पार्व
ण श्राद्ध महं करिष्ये ॐ कुरुष्व इति प्रतिवचनं ततो दृष्टि निपाता दोषान्मा कादीनां पवित्रतास्तु इति
पाक प्रोक्षणं सर्व्वं कुशा सन दानम् पवित्रादि त्रय माता महादित्रय श्राद्ध संबंधिनां पुरूरवाद्रव
संज्ञकानां विश्वेषां देवानां इदं कौशमासनं विश्वे देवाः प्रीयंतां वो नमः इति वैश्वदेव कब्राह्मण द ७

दक्षिणभागे प्रागग्रं कुशद्वयं निदध्यात् स्वासनमस्तु इति प्रतिवचनम् एवमुत्तरत्रापि अपस
व्यं अमुगोत्राणां अस्मत्पितृपितामहानां अमुकाशर्मणां वसुरुद्रादित्यस्वरूपाणां सपत्नीकानां अमु
क गोत्राणां अस्मन्मातामह प्रमातामह वृद्धप्रमातामहानां अमुकामुकशर्म्मणां वसुरुद्रादित्यस्व
रूपाणां सपत्नीकानां इदमासनं कौशं षोढा विभज्य युष्मभ्यं स्वधेति पित्र्यब्राह्मणवामभागे द्विगु
णमुग्नकुशत्रयमासनार्थं निदध्यात् स्वासनमस्त्विति प्रतिवचनं सव्यं आवाहनं सयवकुश
जलं गृहीत्वा ॐ पित्रादित्रय मातामहादित्रय श्राद्धसंबंधिनः पुरूरवार्द्रवसंज्ञकान् विश्वान् देवान्
आवाहयिष्ये आवाहय ॐ विश्वेदेवासः आगत शृणुतामऽइमᳪ हवम् एदं बर्हिर्निषीदत इति पठि
त्वा प्रादक्षिण्येन यवान्विकीर्य्य शंतन्मंत्रं पठेत् विश्वेदेवाः शृणुतेमᳪ हवं मे येऽअंतरिक्षे य उविघ ॥ ८

176

पार्व० ९

दिष्टाये अग्निजिह्वाः ऊन वाय यचा आस द्यास्मिन्वर्हिर्षिमादयध्वम् आगच्छंतु महाभागा

विश्वे देवा महाबलाः ये यत्र विहिताः श्राद्धे सावधाना भवंतु मे इति अप सव्यं सतिलहविर्गुणाभु

ग्न कुशत्रय मादाय अमुक गोत्रान् अस्मत्पितृ पिता मह प्रपिता महान् अमुकामुक शर्म्मणः वसु

रुद्रादित्य स्वरूपान् सपत्नी कान् पितृन् आवाहयिष्ये ॐ आवाहयिष्ये ॐ आवाहय ॐ उशंतस्त्वानि

धीमह्युशंतः समिधीमहि उशन्नुशत आवह पितृन्हविषे अत्तवे इत्यावाहनं कृत्वा मावर्तेननतिलान्वि

कार्य मंत्र पठेत् ॐ अपहता असुरा रक्षांसि वेदिषद आयंतु नः पितरः सोम्या सोग्निष्वात्ताः पथि

भिर्द्दू वयानैः अस्मिन्यग्ने स्वधया मदंतो धिब्रुवन्तुते वंत्वस्मान् अमुक गोत्रान् अस्मन्माता मह

प्रपिता मह वृद्ध प्रपिता महान् अमुकामुक शर्मणः वसुरुद्रादित्य स्वरूपान् सपत्नीकान् अहमा ९

पार्व॰ वहयेऽऊं आवाहय उशंतस्त्वेति मंत्रं पठेत् पितृन् इति स्थाने मातामहादीनिति ऊहा ये मया मंत्रि

१० नाः पूर्वपितरो मातृपक्षजाः आश्रित्यपितृकार्येषु सावधाना भवंतु ते इति पठेत् सव्यं हस्तार्घदानं

प्रागग्रौ द्वौ कुशौ निधाय तदुपरि द्वे अर्घपात्रे निधाय तयोर्द्वे पवित्रे निधाय शन्नो देवीरिति जलं

यवोसीति यवान् गंधपुष्पं च तूष्णीं प्रक्षिप्य देवार्घपात्रं संपन्नं सुसंपन्नमस्तु हस्ताभ्यां प्रथमं

पात्रं समुद्धृत्य वामहस्ते कृत्वा यादिव्या आपः पयसा संबभूवुर्या अंतरिक्षा उत पार्थिवीर्या हिरण्य

वर्णा यज्ञिया स्तान आपः शिवा सं स्योना सुहवा भवंतु इति संपूज्य ब्राह्मण हस्तोपरि पवि

त्रे निधाय अर्घपात्रं पुनरद्भिरभ्युक्ष्य ऊं पित्रादित्रय मातामहादित्रय श्राद्धसंबंधिनो विश्वे दे

वा एष हस्तार्घो विश्वेदेवाः प्रीयंतां वो नमः एवं द्वितीयमपि ततो देवार्घपात्रद्वयं देवासन द । १०

पार्व०
क्षिण पार्श्वे विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्थान मसीति उत्तान मेव स्थापेयत् अप सव्यं पितृ ब्राह्मण य
११ तः दक्षिणाग्र षट् कुशा नास्था य तदुपरि पात्रा णि निधायते षु प्रत्ये कं द्विगुण भुग्ना नि त्री
णि पवित्रा एया धाय शन्नो देवी रिति जलं तिलो सीति तिलान् गंध पुष्पं चतूष्णीं निधाय
पितृ पात्रा णि परि पूर्णा नि संतु हस्ता भ्यां प्रथमं पवित्र मद्दन्य या दिव्या इति पठि त्वा संपूज्य
ब्राह्मण हस्तोपरि पात्र स्थान् दर्भान् निधाय पात्रं पुनर द्भि रभ्युक्ष्य अमुक गोत्र अ स्मि
त्पिता: अमुक शर्म्मन् वसु स्वरूप एषते हस्ता र्घः स्वधा अर्घ्यं पुन प्रत्य र्घ मस्तु एवमे
व पिता मह दिभ्यो दद्यात् त तः प्रपिता मह र्घ पात्र स्थित पवित्राणि पिता महार्घ पात्रे कु
त्वा तानि च सर्वाणि पित्र र्घ पात्रे कृत्वा पित्रर्घ पात्रं पिता महार्घ पात्रो परि तदु भयं प्रपिता ५ ११

पार्व॰ महार्घपात्रोपरि धृत्वा एव माता महार्घपात्राणि संगृह्य स्तव ज्जलं पात्रांतरे निधाय ॐ उं तां लो
१२ काः पितृषदनाः पितृषदनमसि इति वामपार्श्वभूमिं उदकेनाभ्युक्ष्य पितृषदनमसीति तत्र
दक्षिणाग्नान् दर्भान्निधाय पितृभ्यः स्थानमसीति पात्रा एषु ऊर्जौ कृत्य तदुपरि दक्षिणामंति
ल कुशत्रयं निदध्यात् सव्यं पात्रांतर संस्थोदकेन मूर्ध्नि अभिषेको विधेयः आपः शिवाः
शिवतमाः शांताः शांततमास्ते कृण्वंतु भेषजमिति ततो मंत्रेण वैश्वदैविक ब्राह्मण
पूजनं गंधद्वारामिति चंदनं पुष्प धूप दीप यज्ञोपवीन वस्त्र सूत्रादिकं दत्वा संकल्पं कुर्या
त् पित्रादित्र महता महादित्रय श्राद्ध संबंधिनः पुरूरवा ई व संज्ञकाः विश्वेदेवाः एता नि
गंधपुष्प धूप दीप वासांसि युष्मभ्यं स्वाहा नमः वैश्वदैविक ब्राह्मणाः अर्घद्यानाघर्च नवि॰ १२

धेः परि पूर्णं परि पूर्णं तास्तु अथ सर्वं पितृ ब्राह्मण पूजनं गंधद्वारेति मंत्रेण चंदन
पुष्प धूप दीप यज्ञोपवीत वस्त्रादिकं दत्वा संकल्पं कुर्यात् अमुक गोत्राः अस्मत्पितृ
पितामह प्रपितामहाः अमुकामुक शर्म्माणः वसुरुद्रादित्यस्वरूपाः सपत्नीकाः एता
निगंधपुष्पधूपदीप यज्ञोपवीत वासांसि षोढा विभज्य युष्मभ्यं स्वधानमः पितृ ब्राह्म
णाः मातामह ब्राह्मणा अर्घदाना र्चन विधेः परि पूर्णं परि पूर्णं नास्तु सर्वं आच
मनं भोजन पात्र स्थापनम् यथा चक्रायुधो विष्णुस्त्रैलोक्य परि रक्षति एवं मंडलभ
स्मेतत्सर्व भूतानि रक्षतु इति मंत्रेण चतु ४ कोणं दक्षिण वर्त्त मंडलं कृत्वा तदुपरि
पात्र द्वयं संस्थाप्य जलं च निधाय एकं पात्रं सजलं द्वयो रंतराल निधाय ४ ॥ १३

पार्वं 182

२६ एकं पात्रं सजलं द्वयोस्तलयोरले निधाय सर्व्वं एकस्मिन्पात्रे घृताक्तमन्नमादाय ॐ ब्राह्मणाः

अग्नौ करणं करिष्ये ॐ कुरुष्व: अथ सर्व्वं पितृब्राह्मणाः अग्नौ करणं करि

ष्ये ॐ कुरु एवं जलाभ्युक्षिते पितृब्राह्मण दक्षिणे पाणौ ॐ अग्नये कव्यवाहना

य स्वाहा इदमग्नये कव्यवाहनाय न मम सोमाय पितृमते स्वाहा इदं सोमाय पितृ

मते नमम तत्र अग्नौ करणाय शिष्टमन्नं पितृपात्रेषु परिविष्य पिंडविकरार्थमव

शेषयेत् ततो अन्नाग्रभाग मादाय भूस्वामि पितृभ्यो नम: इदं भूस्वामि पितृ

भ्यो नम मयत्र कुत्र भूमौ दद्यात् सर्व्वं वैश्वदैविक ब्राह्मणपात्रेषु पितृब्राह्मण पात्रे

षु च अन्न वेषणं द्रव्यादिना पात्रांतरेण वानतु केवल हस्तेन विधाय पुनर्म्म ॥ २४

पा॰श्रा॰ धु घृत शर्करादि कन्दत्वा उभाभ्यां पाणिभ्यां पात्रं स्पृष्ट्वा ॐ पृथिवीतेपात्रं द्यौरपिधा
१५ नं ब्राह्मणस्य मुखे अमृते अमृतं जुहोमि स्वाहा इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधानिदधे पदम्
समूढमस्य पांᳫंसुरे विष्णो हव्यᳫं रक्ष इदमन्नं इमा आपः इदमाज्यम् इदमे क्ष
वं एतत्सर्वं हविः वामहस्तेन सकल्पं कुर्यात् ॐ पित्रादित्रयमातामहादित्रय श्रा
द्ध संबंधिनः पुरूरवार्द्रव संज्ञका विश्वेदेवा एतच्छो घ्ननात्युपस्करं सहितं पात्रे उप
नीतं उपनेष्यमाणांच ब्राह्मण भोजन तृप्तिपर्य्यन्तं विश्वेदेवाः प्रीयन्तां वो नमः अ
पसव्यम् पितृ ब्राह्मण भोजनपात्राणि पाणिभ्यायुत्तानाभ्यां स्पृष्ट्वा पृथिवी
ते पात्रम् द्यौरपिधानं ब्राह्मणस्य मुखे अमृते अमृतं जुहोमि स्वधा इदं विष्णुर्वि १५

पार्व । स्मुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदं समूढमस्य पांसुरे विष्णो कव्यं रक्ष इदमन्नं इमा आप
१६ : इदमाज्यं इदं मै क्षवं इदं हविः एतत्सर्वं कांषि: वामहस्तेन पात्र मत्यजम् अप्रदक्षि
णं तिलान् विकीर्य संकल्पं कुर्यात् अमुक गोत्राः अस्मत्पितृ वसुरुद्रादित्यस्वरू
पाः सपत्नीकाः अमुक गोत्राः अस्मन्मातामहः वसुरुद्रादित्यस्वरूपाः सपत्नीकाः
एतद्धो स्नं घृताद्युपस्कार सहितं पात्रे उपनीतं उपनेष्यमाणं च ब्राह्मणभोजन तृप्ति प
र्यंतं षोडशविभज्य युष्मभ्यं स्वधा नमम सव्यम् वैश्वदेविक ब्राह्मणा इदं वः आपो
शानार्थं जलं अमृतंजुषस्व यथा सुखेन भुंजीथाः अपसव्यम् पितृ ब्राह्मणा माता
मह ब्राह्मणा इदं व आपो शानार्थं जलं अमृतंजुषध्वम् अमृतजुषस्व यथा॥ १६

पार्व॰ मुखेन भुंजीथाः सव्यम् कृतांजलिर्भूत्वा ईशान विष्णु कमलासन कार्त्तिकेय वन्हि
१७ त्रयार्क रजनी प्रागणेश्वराणाम् क्रौंचामरेंद्र कलशोद्भव काश्यपानां पादान्नमामि स
ततं पितृ मुक्ति हेतोः ९ ततो गायत्रीं त्रिर्जपेत् पितृमंत्रान्पुरुषसूक्तादीन्यन्यानि च प
वित्राणि जपेत् यदा त्वतिथिः समुपस्थितस्तदा तमपि संपूज्य श्राद्धीयं द्विजेषु उप वे
शयेत् येत्वतिथिं कल्पयित्वा भोजयंतीति हेमाद्रिः द्विजांस्तृप्तान्विज्ञाय अपस
व्यं विकरान्नदानम् असंस्कृतप्रमीतानां त्यागिनां कुलयोषिताम् उच्छिष्टभागधेया
नां दर्भेषु विकिरासनम् इति मंत्रेण पितृब्राह्मणान्यतो भूमिमभिरभ्युक्ष्य तत्र दक्षिणा
ग्रान्कुशान्निधाय तदुपरि सतिल घृत मधुतमन्नमादाय ॐ अग्निदग्धाश्च जीवाये ५ ॥ १७

186

पार्व॰ यदग्धाः कुलममः भूमौ दत्तेन तृप्यंतु तृप्ता यांतु परां गतिं इति तदन्नं पितृतीर्थे नदिकीर्य्य
१८ तदुपरि तिलोदकं निषिच्य कुशत्यागं कुर्यात् हस्तौ पादौ प्रक्षाल्य सव्यम् आचमनं वि
धाय अन्यपवित्राणि धृत्वा ॐ पुंडरीकाक्षः पुनात्विति विष्णुं स्मरेत् ॐ वैश्वदेविक
ब्राह्मणा इदं वः चुलकादि दानमिति सकृज्जलं दत्वा ततोऽपसव्यं पितृब्राह्मणाः
इदं वः चुलक दान सकृज्जलं दत्वा ततोऽपसव्यम् मातामह ब्राह्मणा इदं वः चुल
कदानमिति सकृज्जलन्दत्वा सव्यं पूर्ववत् गायत्रीं त्रिर्जपित्वा मधुवाता ऋता
यते मधु क्षरंति सिन्धवः माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥ १ ॥ मधुनक्तमुतोषसो मधुम
त्पार्थिवꣳ रजः मधु द्यौरस्तु नः पिता मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमां अस्तु सूर्य्यः १८

पार्व॰ माध्वी र्गावो भवन्तु नः वैश्वदेविक ब्राह्मणाः तृप्ता स्थः तृप्ताः स्म शेषमन्नं किं क्रि
१९ यतां इष्टैः सह भुज्यताम् ततः पितृ द्विजाग्रतः पिंडपात्रनार्थम् अयोध्या मथुरा माया
काशी कांची अवंतिका पुरी द्वारावती ज्ञेया सप्तैता मोक्षदायिकाः इति मंत्रेण स्थान
मभ्युक्ष्य सव्यहस्तधृतोपरि मार्गेण दक्षिणहस्तधृत मूलेन कुशेन ओं अपह
ता असुरा रक्षांसि वेदिषदः इति मंत्रेण प्रादेशमात्रां दक्षिणाग्रां रेखां समुल्लिख्य
तत्पूर्ववस्तथैव द्वितीयामपि कृत्वा पवित्रं ऐशान्यां क्षिपेत् उदकस्पर्शनम् ततो ये रू
पाणि प्रतिमुंचमानाः असुराः सन्तः स्वधया चरन्ति परापुरो निपुरा ये भरन्त्य
ग्निष्टांल्लोकात् प्रणुदात्यस्मात् इति ज्वलदंगारं वामावर्तेन भ्रामयित्वा रेखा १९

पार्व · रेखातो दक्षिणतो निदध्यात् उदकस्य पूर्णम् ततो वामं जान्वाच्य प्रथमरेखायां पि
२० तृपिंडार्थमास्तीर्ण दर्भेषु स्थानेषु तिलोदकमादाय अमुकः गोत्र अस्मत्पितः अ
मुक शर्म्मन् वसुस्वरूप सपत्नीक पिंडस्थाने अवनेनिक्ष्व एवंपितामहादि पंच
भ्यो अवनेजनं दद्यात् ततउपमूललून कृशणस्तरणम् ततो सर्पिस्तिल युतान्
षट् पिंडान् निर्माय वाम हस्तेन मोदक युतं तिलोदकं पात्रमादाय दक्षिणहस्तेन
पिंडमुद्धृत्य ॐ अमुक गोत्रा स्मत्पितः अमुक शर्म्मनः वसुस्वरूप सपत्नीक ए
षते पिंडः स्वधा प्रथमावने जनस्थाने पिंड निधाय इयंभूमिर्गया इदमुदकं फ
ल्गुतीर्थस्य पुष्करा च मङ्गं गयाया गंगया शिरसीति मोदकं पिंडोपरि निधाय त्रि २०

श्राद्धे° सोदकं तिर्यग्देशे इदमस्मत्पितृभ्यो नमः एवं पितामह प्रपितामहाभ्यां पितृदक्षिणे स्था
२१ ने पिंडत्रयं दद्यात् एवं ततः पूर्वतो द्वितीय रेखायां ततः दक्षिणे तत्स्थाने मातामह वृद्ध प्र
मातामहानामपि पिंडान्दद्यात् ततो मूलप्रस्थेभ्यो नमः मूलमातामहेभ्यो नमः
इति दत्वा उपलेपभाग भुजस्तृप्यंतु इति करप्रोक्षणम् आस्तृतदर्भमूले कु
र्यात् ततः हस्तौ प्रक्षाल्य सव्येनाचम्य हरिं स्मृत्वा अपसव्यम् भूत्वा ततः कृतां
जलिरक्षतानन्नहीत्वा अत्रपितरो मादयध्वं यथाभागमावृषायध्वम् इति पठित्वा
सव्यमावर्तेन उदङ्मुखो भूत्वा प्रीतमनाः स्वासं नियम्य तथैव परावृत्यपितृन्ध्यायन् ॐ
अमीमदंतपितरो यथाभागमावृषायिषत इति जप्त्वा अक्षतान्पिंडोपरि दद्यात् ५ ॥ २१

१९०

पा. ।

२२

पुत्रः तिलोदक पात्र मादाय अमुक गोत्र अस्मत्पितः अमुक शर्म्मन् वसु स्वरूप पिंडे
प्रत्यवनेनिक्ष्व इति पिंडोपरि तिलोदकं दद्यात् एवं पिता महादि पंचभ्यो दद्यात् पूर्वव द्वि
नीवीं विस्रंस्य षडंजलिकरणं नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शोषाय नमो वः ॥
पितरो जीवाय नमो वः पितरः स्वधायै नमो वः पितरो घोराय नमो वः पितरो मन्यवे न
मो वः पितरः पितरो नमो वो गृहान्नः पितरो दत्त सतो वः पितरो घोराय नमो वः पितरो
मन्यवे नमो वः पितरः पितरो नमो वो गृहान्नः पितरो दत्त सतो वः पितरो देष्मै एतद्वः
पितरो वासः आधत्त षट्कृत्वा नमः स्कृत्य पिंडोपरि अक्षतान् निक्षिपेत् एतद्वः पित
रो वास आधत्त इति पिंडोपरि सूत्रं न्यासः शिग्रणं सूत्रन्दद्यात् देवताभ्यः इति विसर्जयेत् अप सव्यम् । २२

पार्व॰ ततः पिंडार्चा पित्रे नमः इति गंधादिकं दद्यात् एवं पिता महाय प्रपितामहाय नमः इति गंध
२३ पुष्प धूप दीप नैवेद्य तांबूल पुंगी फल यज्ञोपवीत वासांसि पितृ पूर्वकं चतुर्थ्यंतेनोच्चार्य दद्यात्
द्यात् संकल्पं कुर्यात् अमुक गोत्राः अस्म पितृ अस्म न्माता मह॰ वसुरुद्रादित्य स्वरू
पाः सपत्नीकाः पिंड संबंधि यथा कृत मर्चनं षोडा विभज्य युष्मभ्यं नमः ततः सव्येन पिंडाग्र
भूमि सेचनं सुप्रोक्षित मस्तु शिवा आपः संतु सौमनस्य मस्तु पुष्पं अक्षतं चारिष्टं चास्त्व
स्त्विति अक्षतान् एवं पितृ ब्राह्मणानां देव ब्राह्मणानां पुष्पाक्षतादि दानं अस्मत्कुले दीर्घ मा
युरस्तु शांतिरस्तु पुष्टिरस्तु वृद्धिरस्तु यच्छ्रेयस्तदस्तु यत्पापं तत्प्रतिहतमस्तु इति भूमौ निषि
च्य क्षिप्रं च तत्प्रदेभ्यः शांतिरस्तु श्रीर्भवतु अस्त्विति प्रति वचनं अथाक्षय्योदक दानं ततो हस्ते २३

नजलमादाय विश्वेषां देवानां यद्दत्तं नदक्षय्यमस्तु अक्षय्यं इति दैविकद्विजपाणौ लं क्षिपेत्
अपसव्यं हस्तेन तिलोदकमादाय अमुकगोत्रस्य अस्मत्पितुः अमुकशर्म्मणः वसुस्वरूप
स्य एतत्सर्वं यद्दत्तं तदक्षय्यमस्तु अक्षय्यं इति द्विज पाणौ जलं क्षिपेत् एवं मातामहादीनां पृथक् पृ
थक् दद्यात् अघोराः पितरः २ सव्यं प्राङ्मुखः गोत्रं नो वर्द्धतां दातारो नोभिवर्द्धतां वेदा वर्द्धतां २ संत
तिर्वर्द्धतां २ श्रद्धा च नो माव्यगमन्मा गा बहु देयं च नोस्तु २ अन्नं च नो बहु भवेत् भवतू अ
तिथींश्च लभे महि लमध्वं याचितारश्च नः संतु २ मा च या चिष्म कंचन माया चेथाः एताः
सत्या आशिषः संत्विति कृत्तु चंदनतिलकौ द्विजैर्दत्तमक्षतपुष्पं शिरसि न्यसेत् अपसव्यं
स्वधा वचनं न्युब्जपात्रोपरिस्थितान् कुशान् पिंडानां पश्चिमतो दक्षिणाग्रान्निधाय तिलाद ॥ २४

पार्व॰ क्षिणां षोढा विभज्य युष्मभ्यं स्वधा नमः मज लमादाय रजतं चेत् तदा रजतं चन्द्र दैवतं थाप रिमि
२६ तं षोढा विभज्य युष्मभ्यं स्वधा नमः म इत्युक्त्वा पितृदक्षिण भागे संकल्प जलं त्यजेत् सव्यं पि
त्रादित्रय मातामहादित्रय श्राद्ध संबंधिभ्यः पुरूरवाद्रव संज्ञकेभ्यो विश्वेदेवेभ्यः कृतैतत्पा
र्वण श्राद्ध सांगता सिद्ध्यर्थं हिरण्याग्नि दैवत निष्क्रयीभूत दक्षिणया विश्वेदेवाः प्रियंतां
वो नमः ततो वैश्वदैविक द्विजपाणौ सकुज्जलं दत्वा विश्वेदेवाः प्रियंतां वो नमः ततो
वैश्वदैविक द्विजपाणौ सकुज्जलं दत्वा प्रियंतां विश्वेदेवा इत्युदीरयेत् अपसव्यं प्रियंतां
पितर इति द्विजपाणौ जलं दद्यात् कृतांजलिर्भूत्वा पितापितामहश्चैव तथैव प्रपितामहः तृ
प्तिमायांतु पिंडेन मया दत्तेन भूतले मातामहस्तत्पिता च तस्यापि च पिता तथा द्विजा नांत ः

पा॰ र्व
२५

कमादाय स्वधां वाचयिष्ये इति पृष्ट्वा वाच्यतां स्वधेति द्विजैः प्रत्युक्ते अमुकगोत्राया स्मात्प
त्रे ऽमुकशर्म्मणे वसुस्वरूपाय स्वधोच्यतामस्तु स्वधा एवं पितामहादीनां स्वधाउ
त्युच्यमाने स्वधोवाचनीय कुशोपरि तिलोदकधारां दद्यात् तत्रमंत्र ऊर्ज्जं वहन्तीरमृतं घृत
म्पयः कीलालं परिस्रुतम् स्वधास्थ तर्प्पयत मे पितॄन् ततः सव्येन वैश्वदैविकपात्र
चालनम् ततो ऽपसव्यम् न्युब्ज पात्रं उत्तानं कुर्यात् पितरः स्वर्गे स्वस्थानवासीनः संतु
तत्र प्रथमं पितृभ्यो दक्षिणान्दद्यात् तिलोदकमादाय अमुकगोत्रेभ्यः अस्मत्पितृपि
तामह प्रपितामहेभ्यः अमुकामुकशर्म्मभ्यः वसुरुद्रादित्यस्वरूपेभ्यः सपत्नीकेभ्यः अ
मुकगोत्रेभ्यः अस्मन्मातामहादिभ्यः कृतैतत्पार्वणश्राद्धसांगतासिद्ध्यर्थे रजतनिष्क्रयणीर

पा०वृ:
२७

र्पणं छो मान्विं उदाना स्व त्रप्यतु ज्ञात्वा क्षमापयेत् पिंडाधार कुशाग्राणि चालयेत् मध्य पिं
डं विसर्जयेत् इति आचारः एकैकं पिंड मुद्धृत्य तस्मिन्पात्रे निदध्यात् पिंडाधार कुशान् उ
ल्मुकं च वन्हौ क्षिपेत् सव्यं राजलक्ष्मी गृहीत्वा शंखचक्रोलिखि वंसंतादि षड्ऋतुभ्यो न
म इति स्थान पूजनं माचाराणत् ततः सपात्र पिंडानुत्थाप्य वामस्कंधे निधाय गयाशिरे गयाया
मिति पठित्वा पिंडान् भूमौ निदध्यात् अप सव्यं कुशाग्रेण द्विज हस्तान् स्पृशन् पितृ ब्रा
ह्मणविसर्जनं वाजेवाजेवत् वाजिनो नो धनेषु विप्राः अमृता ऋतज्ञाः अस्य मध्वः पिबत माद
यध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः इति विसर्जयेत् सव्यं स्वस्ति भवंतो ब्रुवन्तु स्वस्तीत्युक्ते कुशाग्रेण
दैविक द्विजान् स्पृशन् विश्वे दैविक ब्राह्मणान् विसर्जयेत् ततो जलमादाय द्रोणपुटेन आमा श्रा ॥

पार्व
२८

जस्य प्रसवो जगम्या देवे मे द्यावा पृथिवी विश्व रूपे आमागन्तां पितरा मातरा चामा सोमो । अमृतत्वे नग
म्यात इति वारिधारया आब्रह्मणान् निवेदयेत् देवताभ्य इति विसर्जयेत् समाचारात् कर्म्म पात्रोत्थापनं अप
सव्यं दीपान्निर्वाप्य ततो जलमादाय अद्य दिने दीयमानमामान्नं विशिष्टेभ्य स्त्री पुरुषेभ्यो बालकुमारेभ्यो
दीनानाथेभ्यः आत्माहार पत्न्याहार रवर्जितं यद्दत्तं दास्यमानं वास्ति तेभ्यः उपतिष्ठतु सव्येन भूवसोदक्षिणा
न्न्यासान् अपसव्यं स्वयं शिष्यः पुत्रो वा दक्षिणाभिमुखं पश्यन् गंभीरा पश्चु पिंडान् विक्षिपेत् विकरस्य तु उच्छि
ष्टैः सह प्रतिपत्तिः सव्यं आचम्य अन्य पवित्रो पग्रहाणि धृत्वा ततः कर्म्म साक्षिणे भगवते सूर्याय अक्षतादि दानं
ततः अंजलिं बध्वा पठेत् यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपो यज्ञ क्रियादिषु न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वन्दे तमच्युतं ।
ततो वैश्वदेव नित्य श्राद्ध ब्राह्मण पतिदानं च कुर्यात् इति पार्वण श्राद्ध पद्धतिः समाप्ताः